

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΟΡΟΥ "ΤΕΛΕΟΛΟΓΙΑ," ("TELEOLOGIE,")

Διὰ τοῦ παρόντος μικροῦ μελετήματος ἐθέλησεν ὁ γράφων νὰ παρακινήσῃ⁽¹⁾ τινὰ τῶν παρ' ἡμῖν φιλολόγων, μέσω τοῦ ἐγκρίτου φιλολογικοῦ περιοδικοῦ «ΠΛΑΤΩΝ», πρὸς πληρεστέραν καὶ πλέον ἐμπεριστανωμένην ἔρευναν τοῦ προκειμένου θέματος, οἷαν αἱ μικραὶ δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναρμοδιότης τοῦ γράφοντος δὲν τῷ ἐπέτρεψαν. Σημειωτέον ἐπ' εὐκαιρίᾳ ὅτι οἱ ὄροι «τελ(ε)ολογία», «τελ(ε)ολογικός» κ.τ.τ., τυγχάνουσιν εὐρυτάτης χρήσεως ἰδίᾳ ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ· δυνάμεθα μάλιστα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἀποτελοῦσι τὸν «ἐπιούσιον ἄρτον» παντός νομικοῦ, ὡς ἐκ τῆς κρατούσης ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ Δικαίου «τελ(ε)ολογικῆς» ἑρμηνευτικῆς μεθόδου, τῆς ἐπιζητούσης δηλονότι τὴν ἐξακριβῶσιν τοῦ νοήματος τοῦ νόμου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ.

Ι. Τὸν ὄρον «Teleologie» εἰσήγαγεν, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὁ ἐπιφανὴς Γερμανὸς φιλόσοφος τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ δημιουργὸς τῆς γερμανικῆς φιλοσοφικῆς ὀρολογίας Christian Wolff (1679—1754).

Ἐν προκειμένῳ τίθεται τὸ ἐξῆς ἐρώτημα: ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ λέγωμεν τὸν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης δημιουργηθέντα ὄρον «Teleologie, τὸν σημαίνοντα ἐν γένει πᾶσαν ἀναζήτησιν ἢ ἀποψιν σκοπιμότητος (ἐκ τοῦ τέλος=σκοπός), ὡς εἰσήγαγε τοῦτον ὁ Wolff⁽²⁾ καὶ ὡς ἔκτοτε καθιερώθη πλέον διεθνῶς, ἦτοι «τελεολογία», «τελεολογικός»⁽³⁾, ἢ ὀρθοτέρᾳ εἶναι ἢ ἀποψις τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποστηρίζει ἤδη ἀπὸ τοῦ 1903 ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἀθηνᾶ»⁽⁴⁾ ὁ ἀείμνηστος Καθηγητῆς τῆς Φιλοσοφίας καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Θεόφιλος Βορέας καθ' ἣν: «... τὰ Teleologie, teleologicsh, teleologique κλπ. εἶναι τῶν

1) «Ἡ ὠφέλεια ἢ προκύπτουσα ἐκ τινος ἐπιστημονικῆς ἐργασίας», γράφει ὁ Κωνσταντῖνος Μέρμηγκας εἰς τὴν «Ἐπιστημολογίαν» του, «δὲν εἶναι πάντοτε ἀμέσως ἐμφανὴς τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τὸ θετικὸν καταδεικνύεται μόνον ἐμμέσως ἦτοι διὰ τῆς παρακινήσεως ἢ ἐμπνεύσεως, ἣν προσεπόρισεν εἰς ἄλλον ἐρευνητὴν, ὅστις χρησιμοποίησας τὰς σκέψεις ἢ τὰ πορίσματα τῆς ἐργασίας ἐκείνης, ἀφ' ἧς ἄλλως οὐδὲν παρεσχέθη τότε θετικὸν κέρδος, προήχθη ἐπὶ τὴν γόνιμον παραγωγικὴν σκέψιν» (Κ. Μέρμηγκα: «Ἐπιστημολογία, ἦτοι Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἐπιστημῶν», Ἀθῆναι 1933, σελ. 7)).

2) «Philosophia rationalis sive Logica», § 85 Πρβλ. A. Lalande: «Vocabulaire technique et critique de la Philosophie», ἔκδ. 7η (Paris 1956), σελ. 1107.

3) Πρβλ. ἐνδεικτικῶς: Kant, «Kritik der Urteilskraft» (Berlin 1799) σελ. 265, 271.

4) Τόμ. 20 (ἔτους 1908), σελ. 627.

ἀλλοδαπῶν πλάσματα, ἡ δ' ἀναλογία διδάσκει ὅτι τελολογία καὶ τελολογικὸς ὀφείλομεν νὰ λέγωμεν ἡμεῖς ;

Ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ συμφωνήσωμεν ἐπὶ τοῦ τεθέντος ἐρωτήματος μετὰ τῆς ἀνωτέρω γνώμης τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ. Πράγματι, κατὰ τὰ πορίσματα τῆς ἀναλογίας (πρβλ. ἀνθολογία, ἠθολογία, παθολογία κλπ.) ὀρθότερον εἶναι νὰ λέγωμεν «τελολογία» («τελολογικὸς»). Ὁ ὄρος τοῦ Wolff «τελεολογία» θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἐνισχυθῆ ἐκ τοῦ ὄρου «τελεογονία» ἀπανταμένου παρ' Ἱπποκράτει (1), πλὴν ὅμως, κατ' ἄλλους νεωτέρους ἐρευνητὰς ὁ ὄρος «τελεογονία» θεωρεῖται οὐχὶ γνησία ἀλλ' ἐσφαλμένη γραφή (2).

II. Ὁ Ροδόλφος Eisler ἀναγράφει εἰς τὸ γνωστὸν φιλοσοφικὸν του Λεξικὸν τὰς λέξεις ἐξ ὧν συνετέθη ὁ ὄρος Teleologie· εἶναι δὲ αὗται, κατ' αὐτόν, αἱ (ἐλληνικαί) λέξεις «τέλειος» καὶ «λόγος» (3). Καὶ ἐξ αὐτῆς ὅμως τῆς ἀπόψεως, ἐλέγχεται ὁ ὄρος ὡς μὴ ὀρθῶς συντεθείς, διότι ἀκριβῶς δὲν πρόκειται ἐν προκειμένῳ περὶ τοῦ «τελείου», ὡς θέλει ὁ Eisler, ἀλλὰ περὶ τοῦ «τέλους», ἥτοι τοῦ σκοποῦ. Σύμφωνας καὶ ὁ Χρῆστος Ἀνδροῦτσος καθ' ὃν : «ἐσφαλμένως ὁ Welff λέγει Teleologie ὡς ἀπὸ λόγου περὶ τελείου, ἐν ᾧ πρόκειται περὶ τοῦ τέλους» (4).

Βεβαίως διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν πρόοδον δὲν ἐνδιαφέρει τόσον ἡ ἀκριβολογία ἐνὸς ὄρου, ὅσον ἡ ἀσφάλεια περὶ τὴν σημασίαν αὐτοῦ, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ δυνατότης ἐπιστημονικῆς συζητήσεως ἐπὶ τῇ βασει σαφῶς καθωρισμένης ὀρολογίας (5). Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει, διὰ τῶν ἀνωτέρω παρατηρήσεων καταβάλλεται προσπάθεια διερευνήσεως τοῦ θέματος ἀπὸ καθαρῶς γλωσσικῆς ἀπόψεως καὶ οὐδόλως θίγεται τὸ ἐννοιολογικὸν περιεχόμενον τοῦ ὄρου.

1) Βλ. σελ. 687 in fine τῆς παρ' *Anutio Foesio* (λ. χ. Φραγκφούρτη 1624, Γενεύη 1657) ἐκδόσεως τῶν «εὐρισκομένων» τοῦ Ἱπποκράτους.

2) Πρβλ. *È. Littré* : «Oeuvres complètes d' Hippocrate», τόμ. 8 (Paris 1853), σελ. 462 σημ. 6.

3) Βλ. *Rudolf Eisler* : *Wörterbuch der philosophischen Begriffe*, ἐκδ. 4η, τόμ. 3ος (Berlin 1930), σελ. 221 : «Teleologie (τέλειος, λόγος), Zweckmässigkeitslehre, Zwecklehre . . .».

4) Χρ. Ἀνδροῦτσος : «Λεξικὸν τῆς Φιλοσοφίας» (1929), σελ. 337.

5) Πρβλ. Π. Βάλληγνδα : «Εἰσαγωγή εἰς τὸ Ἴδιωτικὸν Διεθνὲς Δίκαιον ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ» (1943), σελ. 71.